

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

**NEMIS TILI NAZARIY KURSI
O‘QUV DASTURI**

Bilim sohasi:	100000 – Ta’lim
Ta’lim sohasi:	110000 – Ta’lim
Ta’lim yo‘nalishi:	60110900 - Xorijiy til va adabiyoti (nemis tili)

Fan/mavzu kodi NTNK1706		O'quv yili 2027-2028	Semestr 7	Kreditlar 6	
Fan/mavzu turi Majburiy		Ta'lim tili Nemis/o'zbek		Haftadagi dars soatlari 6	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Nemis tili nazariy kursi	90		90	180

2. I. Fanning mazmuni

Fanni o'qitishdan maqsad – Talabalarni leksikologiya, o'rganilayotgan til tarixi kabi aspektlarning ilmiy asoslari va filologik fanlar o'rtasidagi o'rni to'g'risidagi bilimlar bilan qurollantiradi.

“Nemis tili nazariy kursi” fani ixtisoslik fanlar blokiga kiritilgan kurs hisoblanib, 4-kurslarda o'qitilishi maqsadga muvofiq. Ushbu fan xorijiy tillar bo'yicha mutaxassislar tayyorlashga ixtisoslashgan ta'lim yo'nalishlari talabalari uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, boshqa umumkasbiy va ixtisoslik fanlarining nazariy va uslubiy asosi bo'lib xizmat qiladi.

Fanning vazifasi – talabalarni til to'g'risidagi asosiy nazariy tushunchalar, chet tilini o'rganishning uslub va yondashuvlari, tilning ilmiy bilimlar tizimida tutgan o'rni va ahamiyati bilan tanishtirish, ularga til sathlarining nutqiy muloqot jarayonida kuzatiladigan asosiy qonuniyatlarini o'rgatishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarda tilning ichki tuzilmasi, til qatlamlari va birliklarini ilmiy asosda tadqiq etish ko'nikmalarini shakllantirish hamda ularning bir-biri bilan o'zaro munosabatlari to'g'risida ilmiy-nazariy tushunchalarga ega bo'lishlarini ta'minlash vazifalarini bajaradi.

II. Nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II. I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu: Leksikologiya fanining predmeti va vazifalari. Leksikologiya tilshunoslik sohasi va o'qitish predmeti sifatida.

2-mavzu: So'z tilning asosiy birligi sifatida. So'z va lug'at yo'llari. Nemis tilining so'z boyligini boyitish.

3-mavzu: Nemis tili lug'atini so'z yasash orqali boyitish. Qarz olish. Qarz olish usullari, shakllari va turlari.

4-mavzu: Purizm. Nemis tilidagi purist yo'nalishlar (oqimlar).

5-mavzu: Semantika va semasiologiya. So'z va uning ma'nosi.

6-mavzu: ma'no o'zgarishi.

Turg'un so'z birikmalari. Frazeologizmlar. Nemis tilidagi sinonimlar, antonimlar va omonimlar.

7-mavzu: : Nemis tilining milliy variantlari va ularning leksik xususiyatlari. Neologizmlar, arxaizmlar, jargon va internatsionalizmlar.

8-mavzu: Nemis tili leksikografiyasi. Nemis lug'atlarining tasnifi

9-mavzu: Nemis tilining dunyoga tarqalishi. German tillari guruhi (til bo'limi).

10-mavzu: G'arbiy German qabilalari. Verden shartnomasi. Nemis tilining mavjudlik shakllari. Proto-germanlar haqida birinchi ma'lumot.

11-mavzu: Qadimgi nemis tili davri. Yozuvning rivojlanishi. Qadimgi nemis tili davrining birinchi yozma yodgorliklari Lotin tilidan olingan 1 va 2 qatlamlari.

12-mavzu: Qadimgi german tillarining hind-evropa tillariga nisbatan o'ziga xos xususiyatlari. Fonetika sohasida so'z urg'usining o'zgarishi. 1-chi tovush almashinuvi. Grammatika sohasidagi proto-german tilining innovatsiyasi. Proto-german lug'atining asosi.

13-mavzu: Qadimgi nemis tilining fonologik tizimi 2 (Qadimgi nemis tili) tovushi siljishi. Verner qonuni.

14-mavzu: Qadimgi nemis tilining unlilar tizimining asosiy belgilari. Unli tovushlardagi sifat o'zgarishlari. Miqdoriy unlilarning o'zgarishi.

15-mavzu: Umlaut va uning Qadimgi nemis tili va O'rta nemis tilidagi rivojlanishi. Ablaut.

III. Seminar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

- leksikologiya fanining predmeti va vazifalari
- so'z va lug'at, so'z, morfema va leksema
- so'z ma'nosi, tushuncha va ma'no, tamoyil va asosiy tushunchalar
- so'z yasalishining asoslari va asosiy qoliplari, so'z yasalishida sinonimiya
- so'z yasalishida antonimiya, hosila
- nemis lug'atini tuzish imkoniyatlari: til-ichki va til-tashqi jihatlar
- til-ichki jihatlar. so'z turkumlari
- sinonim, antonim, kinoya va omonimlarning farqlanishi.
- vaqtinchalik jihat: diaxronik va sinxron tuzilish, til o'zgarishini tushuntirish.
- maxsus tillar. jargon, qamoqxona tili, qizil harf, jargon.
- texnik tillar. qattiq so'zlar, kalit so'zlar va qolipli so'zlar, frazeologizmlarning mohiyati
- vizualizatsiya lingvistik tasvirning asosiy tamoyili sifatida
- hikmatlar, maqollar va matallar qiyos va maqom.
- german tillari guruhi (til bo'limi).
- german tillari guruhi (til sohasi).
- nemis tilining mavjudlik shakllari. proto-germanlar haqida birinchi ma'lumot.
- nemis tili tarixini davrlashtirish va uning mezonlari.
- qadimgi nemis tilining birinchi yozma yodgorliklari lotin tilidan olingan 1 va 2 qatlamlari.
- fonetika sohasida so'z urg'usining o'zgarishi.
- grammatika sohasida proto-german tilining yangiligi.
- protogerman lug'atiga asos solingan.
- qadimgi nemis tilining fonologik tizimi 2 (qadimgi nemis) tovush siljishi.

- unli tovushlarning o'zgarishi.
- miqdor tovush o'zgarishi.
- umlaut va uning qadimgi nemis tili va o'rta nemis tilidagi rivojlanishi.
- qadimgi nemis tilidagi fe'l.
- preterito-praesentia fe'llari.
- noto'g'ri (atematik) fe'llar.
- hozirgi zamon fe'llari (orqa umlaut).
- ko'plik shaklining rivojlanishi.

IV. Ma'ruza va seminar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Ma'ruza va seminar mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha kafedra professor-o'qituvchilari tomonidan tavsiya va ko'rsatmalar ishlab chiqiladi. Unda talabalar asosiy seminar mavzulari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini amaliyotda qo'llash orqali yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar asosida talabalar bilimlarini mustahkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish, ilmiy maqolalar va tezislarni chop etish orqali talabalar bilimini oshirish, mavzular bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash va boshqalar tavsiya etiladi.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'limni baholash – bu talabalarning jamoaviy tartibda va yakka tartibda berilgan amaliy loyihalarni bajarishlari orqali amalga oshiriladi. Bunda har bir talabaga bitta jamoaviy loyiha va ikkita yakka tartibda bajariladigan loyiha beriladi. Talaba berilgan loyihaning maqsad va vazifalarini, mohiyatini tushungan holda qo'yilgan masalani o'rganib, izlanishlar olib boradi. Olingan natijalarni tahlil qilib, hulosalari bilan taqdimotlar tayyorlab himoya qiladi. Ishchi fan dasturida loyihalarning soni, mavzusi, mazmuni bajarish usullari va topshirish muddatlari to'liq ochib beriladi.

Auditoriyadan tashqari vaqtda bajariladigan mustaqil ishlar quyidagi turlarda amalga oshirilishi tavsiya etiladi:

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- talabaning o'quv ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularni chuqur o'rganish;
- faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari;
- masofaviy (distansion) ta'lim.

Mustaqil talim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Ableitung (Derivation)

2. Antonyme, Ironie und Homonyme
3. Antonymie in der Wortbildung
4. Aphorismus, Sentenz und Sinnspruch
5. Das Wesen der Phraseologismen
6. Die Metapher
7. Die Metonymie
8. Die Verbildlichung als Grundprinzip sprachlicher Darstellung
9. Differenzierung der Synonyme
10. Gliederung und Verbreitung der germanischen Sprache
11. Der indogermanische Ursprung der heutigen europäischen Sprachen
12. Die Entstehung des Germanischen Die erste (germanische) Lautverschiebung
13. Das Althochdeutsche (etwa 750 bis 1050)
14. Das Mittelhochdeutsche (etwa 1050 bis 1350)
15. Das Frühneuhochdeutsche (etwa 1350 bis 1650)
16. Das Neuhochdeutsche (etwa seit 1650)
17. Die germanische Sprachgruppe (der Sprachzweig).

Fan bo'yicha kurs ishi. Kurs ishi fan mavzulariga taalluqli masalalar yuzasidan talabalarga yakka tartibda tegishli topshiriq shaklida beriladi. Kurs ishining hajmi, rasmiylashtirish shakli, baholash mezonlari ishchi fan dasturida va tegishli kafedra tomonidan belgilanadi. Kurs ishini bajarish talabalarda fanga oid bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qilishi kerak.

Kurs ishi uchun taxminiy mavzular:

1. Semantik und Semasiologie. Semantische Aspekte der Wörter.
2. Lexikologie als Bereich Linguistik und als Lehrfach.
3. Wege der Bereicherung des deutschen Wortschatzes
4. Arten von Zusammenbildung
5. Die Besonderheiten der zusammengesetzten Wörter.
6. Die Besonderheiten der abgeleiteten Wörter.
7. Die Besonderheiten der Abkürzungen und Kurzwörter.
8. Das Wort als Grundeinheit der Sprache.
9. Neologismen in der deutschen Gegenwartssprache
10. Die Entlehnung. Die Wege, Formen und Arten der Entlehnung
11. Purismus. Puristische Richtungen im Deutschen.
12. Homonyme im Deutschen
13. Synonyme im Deutschen
14. Antonyme im Deutschen
15. Die Bedeutung und Struktur der Phraseologismen
16. Struktur und Semantik der Idiomen
17. Die Besonderheiten der Sprichwörter
18. Struktur und Semantik der Zwillingsformeln im Deutschen
19. Abarten von Onomasiologie
20. Problemen der Lexikographie
21. Gliederung und Verbreitung der germanischen Sprache
22. Der indogermanische Ursprung der heutigen europäischen Sprachen

23. Die Entstehung des Germanischen Die erste (germanische) Lautverschiebung
24. Das Althochdeutsche (etwa 750 bis 1050)
25. Das Mittelhochdeutsche (etwa 1050 bis 1350)
26. Das Frühneuhochdeutsche (etwa 1350 bis 1650)
27. Das Neuhochdeutsche (etwa seit 1650)
28. Die germanische Sprachgruppe (der Sprachzweig).
29. Aktualität der Neologismen im Deutschen
30. Archaismen im Deutschen

3.

VI. Ta'lim natijalari (shakllanandigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

Nemis tili nazariy kursi fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr:

- badiiy-ta'sirchan vositalar yuzaga keltiruvchi lisoniy vosita va shakllar haqida;
- so'z ta'rifi, so'z ma'nolarining turlari. Polisemiya va omonimiya. So'zning mantiqiy ma'nosi. So'zning semantik qurilishi;
- nemis tili lug'at tarkibi tasnifi. Adabiy qatlam, betaraf qatlam va og'zaki qatlamlarini **bilishi kerak**;
- talaba har xil turdagi leksik ma'nolar munosabatiga asoslangan uslubiy priyomlar, metafora, metonimiya, kinoya va ularning xususiyati;
- lisoniy vositalarning his – hayajonli va betaraf ma'nolari. Epitet, giperbola, oksyumoronlar;
- narsa va hodisalarning muayyan xususiyatini kuchaytirishga qaratilgan uslubiy priyomlar, badiiy muqoyasa, perifraz, efemizm;
- barqaror so'z birikmalarining uslubiy qo'llanishi, frazeologik birliklar;
- nemis tilidagi matnlarni fonetik, leksik, grammatik jihatdan tahlil qilish;
- nemis tili va adabiyotini o'qitishda zamonaviy texnik vositalar, o'qitish metodlari va axborot texnologiyalaridan foydalana olish;
- nemis tili va adabiyoti bo'yicha o'quvchilarga mehr uyg'ota olish;
- nemis adabiyotini o'qitishning nazariy asoslari;
- o'quv-tarbiya jarayonida til va adabiyot materiallaridan foydalana olish **ko'nikmalariga ega bo'lish lozim**.
- talabalar kelgusi faoliyatlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish; chet el adabiyotlari bilan tanishish; olgan nazariy bilimlarini amalda tatbiq etish; turli o'quv yurtlarida ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar olib borish **malakalariga ega bo'lishi kerak**.

4.

VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar; (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar);
- guruhlarda ishlash;
- amaliy mashg'ulotlar

- taqdimotlarni qilish;
- individual loyihalar;
- jamoa ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
- ijodiy ishlar yaratish

5.

VIII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va amaliy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish, ijod qilish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha amaliy ishni topshirish.

6.

IX. Asosiy adabiyotlar

1. Schippan N. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache, Leipzig- 2007. – 256 S.
2. Pan G.W. Einführung in die Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Taschkent: UzDJTU, 2006. – 448 S.

X. Qo'shimcha adabiyotlar

1. Stepanowa M.D., Černisheva I.I. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. M.: Academia, 2003. – 256 S.
2. Imyaminova SH. Nemis tili leksikologiyasi. Ma'ruzalar to'plami. – T.: O'zMU, 2000. – 56 b.
3. Olshanskiy I.G., Guseva A.E. Leksikologiya sovremennogo nemetskogo yazyka, Akademiya, 2005. – 270 S.

Axborot manbaalari

1. <http://www.gov.uz/edu/>–O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi sayti
2. <http://www.uzedu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi sayti.
3. <http://www.gov.uz>– O'zbekiston Respublikasi hukumati portali
4. www.cspu.uz- CHDPU rasmiy internet sayti
5. <https://www.youtube.com/@ibratfarzandlari> - "Ibrat farzandlari" platformasi sayti (youtube kanali)
6. <https://t.me/ibratfarzandlari> – "Ibrat farzandlari" platformasi sayti (telegram kanali)
7. www.klett-sprachen.de/linie1- Germaniyaning Klett nashriyoti rasmiy sayti
8. <http://ziyonet.uz> - Ziyonet axborot ta'lim tarmog'ining rasmiy sayti
9. www.hueber.de/aspekte- Germaniyaning Hueber nashriyoti rasmiy sayti
10. www.deutsch.unterricht.de- Nemis tili o'qituvchilari qo'shimcha ma'lumotlar yuklab olishlari uchun rasmiy sayt

7.	Chirchiq davlat pedagogika universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2024 yil " <u>29</u> " <u>avgust</u> dagi qarori bilan tasdiqlangan
8.	Fan/modul uchun mas'ul va muallif: Fan/modul uchun mas'ul va muallif: Z.A. Shirnazarova – CHDPU, "Nemis tili kafedrasi katta o'qituvchisi pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
9.	Taqrizchilar: Sh.A.Atayev - TDPU "Yevropa tillari" kafedrasi dotsenti, filologiya fanlari nomzodi Z.I. Sanakulov – CHDPU, "Nemis tili" kafedrasi mudiri, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

